

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS
L A I K R A K S T S

1945. G.

8. JŪNIJĀ

NR. 21

Deklarācijas parakstīšana par Vācijas sakāvi un par augstākās varas uzņemšanos no četrus
sabiedroto lielvalstu valdību puses

DEKLARĀCIJA

par Vācijas sakāvi un augstākās varas uzņemšanos attiecībā
uz Vāciju no Padomju Sociālistisko Republiku Savienības,
Apvienotās Karalīstes un Amerikas Savienoto Valstu Valdību
un Francijas Republikas Pagaidu Valdības puses

Vācijas bruņotie spēki sauszemē, uz jūras un gaisā cietuši pilnīgu sakāvi un kapitulējuši bez ierunām, un Vācija, kas nes atbildību par karu, nav spējīga tālāk pretoties lielvalstu - uzvarētāju gribai. Ar to realizēta Vācijas bezieru kapitulācija, un Vācija nostādījusi sevi atkarībā no tādām prasībām, kādas tai var uzspiest tagad vai turpmāk.

Vācijā nav centrālas valdības vai varas, kas būtu spējīga uzņemt atbildību par kārtības uzturēšanu, valsts pārvaldīšanu un par lielvalstu - uzvarētāju prasību izpildīšanu.

Taisni šādos apstākļos nepieciešams, netraucējot turpmākos lēmumus, kurus var pieņemt attiecībā uz Vāciju, dot rīkojumu par tālākās kara darbības pārtraukšanu no Vācijas bruņoto spēku puses, par kārtības uzturēšanu Vācijā un par valsts pārvaldīšanu, un paziņot tiesās prasības, kurās Vācijai jāizpilda.

Padomju Sociālistisko Republiku Savienības, Apvienotās Karalīstes, Amerikas Savienoto Valstu un Francijas Republikas Augstākās Virspavēlniecības pārstāvji, kas turpmāk saucami «sabiedroto pārstāvji», rikodamies savu attiecīgo valdību pilnvarā un Apvienoto Nāciju interesēs, pasludina saskaņā ar to šādu deklarāciju:

Padomju Sociālistisko Republiku Savienības, Apvienotās Karalīstes un Amerikas Savienoto Valstu Valdības un Francijas Republikas Pagaidu Valdība ar šo uzņemas augstāko varu Vācijā, ieskaitot visu varu, kuŗa ir Vācijas Valdības, Augstākās Virspavēlniecības vai kuŗas katras apgabala, pilsētas vai vietējās valdības vai varas rīcībā. Tādas varas, tiesību un pilnvaru uzņemšanās augšā norādītajiem nolūkiem nenozīmē Vācijas aneksiju.

Padomju Sociālistisko Republiku Savienības, Apvienotās Karalīstes un Amerikas Savienoto Valstu Valdības un Francijas Republikas Pagaidu Valdība turpmāk noteiks Vācijas robežas vai kuŗas katras tās daļas robežas, kā arī noteiks statūtus Vācijai vai kuŗam katram tās rajonam, kas pašreiz ir Vācijas teritorijas daļa

Saskaņā ar augstāko varu, tiesībām un pilnvarām, kuŗas uzņemas četras valdības, sabiedroto pārstāvji pasludina šādas prasības, kuŗas izriet no pilnīgās Vācijas sakāves un bezieru kapitulācijas, un kuŗas Vācijai jāizpilda:

1. Pants

Vācija un visas vācu militārās, jūras kuŗa flotes un kuŗa aviācija varas un visi Vācijas kontrolei pakļautie bruņotie spēki nekavējoties pārtrauc kara darbību visos kuŗalaukos pret Apvienoto Nāciju bruņotiem spēkiem sauszemē, uz jūras un gaisā.

2. Pants

a) Visi Vācijas vai Vācijas kontrolei pakļautie bruņotie spēki, lai kur tie atrastos, ieskaitot sauszemes, gaisa, pretgaisa un jūras kuŗa flotes spēkus, SS, SA un gestāpo, kā arī visus citus spēkus vai palīgorganizācijas, kuŗām ir ieroči, ir pilnīgi jāatbruno, nododot savu apbruņojumu un īpašumu vietējiem sabiedroto pavēlniekiem vai virsniekiem, nozīmētiem par sabiedroto pārstāvjiem.

b) Visu augšā, «a» punktā minēto spēku vienību un daļu personālais sastāvs tiek pasludināts par kuŗagūstekņiem pēc attiecīgās sabiedrotās valsts bruņoto spēku Virspavēlniecības ieskaatēm līdz turpmākajam lēmumam un pakļauts tādiem noteikumiem un rīkojumiem, kuŗus var dot attiecīgie sabiedroto pārstāvji.

c) Visi bruņotie spēki, kas minēti augšā, «a» punktā, lai kur tie atrastos, paliek savās vietās līdz sabiedroto pārstāvju rīkojumu saņemšanai.

d) Augšā minēto bruņoto spēku evakuācija no visām teritorijām, kas atrodas ārpus Vācijas robežas, kuŗa pastāvēja līdz 1937. gada 31. decembrim, realizējama pēc norādījumiem, kuŗus dos sabiedroto pārstāvji.

e) Civilās policijas vienības, kuŗas apbruņojamas vienīgi ar rokas ieročiem kārtības uzturēšanai un apsardzes dienestam, noteiks sabiedroto pārstāvji.

3. Pants

a) Visām kuŗa, kuŗa flotes un civilām jebkuŗa tipa un valsts piederības lidmašīnām, kas atrodas Vācijā vai Vācijas okupētās vai kontrolētās teritorijās vai ūdeņos, izņemot tās, kuŗas apkalpo sabiedrotos, jāpaliek uz zemes, ūdeni vai uz kuģiem līdz turpmākam rīkojumam.

b) Visām Vācijas vai Vācijas rīcībā esošām lidmašīnām Vācijas neokupētās un nekontrolējamās teritorijās vai ūdeņos vai virs tām, jādodas uz Vāciju vai kādā citā vietā vai vietās, kuŗas norādīs sabiedroto pārstāvji.

4. Pants

a) Visiem Vācijas vai Vācijas kontrolei pakļautajiem virsūdens un zemūdens jūras kuŗakuģiem, palīguģiem, kā arī tirdzniecības un citiem kuģiem, lai kur tie atrastos šīs deklarācijas izdošanas laikā, un visiem citiem jebkuŗas tautības tirdzniecības kuģiem, kuŗi atrodas vācu ostās, jāpaliek uz vietas vai nekavējoties jādodas uz sabiedroto pārstāvju norādītajām ostām vai bazēm. So kuģu komandas paliek uz kuģiem līdz turpmākam rīkojumam.

b) Visiem Apvienoto Nāciju kuŗakuģiem un kuģiem, kuŗi šīs deklarācijas pasludināšanas brīdī atrodas Vācijas rīcībā vai pakļauti Vācijas kontrolei, neatkarīgi no tā, vai īpašuma tiesības par tiem nodotas prizu tiesas lēmuma rezultātā vai kaut kā citādi, jādodas uz sabiedroto pārstāvju norādītajām ostām vai bazēm noteiktajos termiņos.

5. Pants

a) Visi vai katrs no sekojošiem priekšmetiem, kuŗi atrodas Vācijas bruņoto spēku rīcībā vai pakļauti Vācijas kontrolei vai Vācijas rīcībā, jāsauglabā nebojāti un labā stāvoklī un jānodod sabiedroto pārstāvju rīcībā tādi izlietošanai un tādos termiņos un vietās, kuŗas pēdējie var noteikt:

1) Visi ieroči, municija, spridzekļi, kuŗa ierīces, noliktavas un krājumi un visāda veida citi kuŗa rīki un visi pārējie kuŗa materiāli;

2) Visi visu šķiru jūras kuŗakuģi, kā virsūdens, tā arī zemūdens un palīgukuŗakuģi un visi tirdzniecības kuģi, kas atrodas uz ūdens, remontā, būvētie vai tādi, kuŗus pašreiz būvē;

3) Visas visu tipa lidmašīnas, aviācijas un pretgaisa ierīces un aparāti;

4) Visi sakaru un sauszemes, ūdens un gaisa transporta līdzekļi un iekārtas;

5) Visas kuŗa ierīces un iestādes, ieskaitot aerodromus un hidroaviabazes, ostas un kuŗa jūras bāzes, noliktavas, pa-

Deklarācijas parakstīšana par Vācijas sakāvi un par augstākās varas uzņemšanos no četrus sabiedroto lielvalstu valdību pusēs

DEKLARĀCIJA

par Vācijas sakāvi un augstākās varas uzņemšanos attiecībā uz Vāciju no Padomju Sociālistisko Republiku Savienības, Apvienotās Karalistes un Amerikas Savienoto Valstu Valdību un Francijas Republikas Pagaidu Valdības pusēs

(Turpinājums no 1. lpp.)

stāvīgas un pagaidu iekšējās un krasta būves, cietokšņi un citi nocietinātie rajoni līdz ar visu tādu nocietinājumu, būvju un iestāžu plāniem un rasējumiem;

6) Visas fabrikas, rūpnīcas, darbnīcas, pētišanas institūti, laboratorijas, izmēģinājumu stacijas, tehniskie dati, patenti, plāni, rasējumi un izgudrojumi, kuņģi domāti vai nozīmēti augšā, 1., 2., 3., 4. un 5. punktā minēto priekšmetu, materiālu un līdzekļu ražošanai vai lietošanai, vai kuņģi kaut kādā citā veidā domāti kara darbības sekmēšanai.

b) Uz sabiedroto pārstāvju pieprasījumu jānodod:

1) darba spēks, apkalpošana un iekārta, kas nepieciešama, lai uzturētu vai izmantotu visu saimniecības aparātu un katru no «a» punktā minēto sešu kategoriju priekšmetiem;

2) kaujas vienības un dokumenti, kuņģus sabiedroto pārstāvji sakārā ar to var pieprasīt.

c) Uz sabiedroto pārstāvju pieprasījumu jānodod viņu rīcībā visi līdzekļi sabiedroto kara spēka un organu, viņu īpašuma un apgādes priekšmetu pārvešanai pa dzelzceļiem, šosejām un citiem zemes satiksmes ceļiem vai pa jūru, upēm vai gaisu. Visi transporta līdzekļi jāglabā kārtībā un nebojāti, kā arī jānodrošina darba spēks, apkalpošana un iekārta, kuņģi šādām nolūkam nepieciešama.

6. Panta

a) Vācijas varas orgāniem jānodod sabiedroto pārstāvjiem pēc pēdējo noteiktās kārtības visi viņu varā esošie kara gūstekņi, kuri pieder pie Apvienoto Nāciju bruņotajiem spēkiem, un jāiesniedz šo personu pilnīgi saraksti, norādot viņu ieslodzījuma vietas Vācijā un Vācijas okupētās teritorijās. Līdz šo kara gūstekņu atbrīvošanai Vācijas varas orgāniem un tautai jāapsargā viņu dzīvība un manta, jāapgādā ar pietiekamu uzturu, apģērbu, telpām, medicīnisko palīdzību un naudas līdzekļiem, saskaņā ar viņu dienesta pakāpi un amatu.

b) Vācijas varas orgāniem un tautai tādā pat kārtā jāapgādā un jāatbrīvo visi citi Apvienoto Nāciju pilsoņi, kas ir ieslodzīti, internēti vai pakļauti citāda veida ierobežojumiem, un visas citas personas, kas var izrādīties ieslodzītas, internētas vai pakļautas citāda veida ierobežojumiem politisko iemeslu dēļ vai kaut kādu nacistu pasākumu, likuma vai nolikuma dēļ, kuri nosaka diskrimināciju uz rasu piederības, ādas krāsas, ticības vai politisko uzskatu pamata.

c) Vācu varas orgāniem uz sabiedroto pārstāvju pieprasījuma kontrole pār ieslodzījuma vietām jānodod virsniekiem, kurus sabiedroto pārstāvji šim nolūkam var iecelt.

7. Panta

Attiecīgajiem vācu varas orgāniem jāsniedz sabiedroto pārstāvjiem:

a) pilnīga informācija par 2. panta «a» punktā minētajiem bruņotajiem spēkiem un it sevišķi nekavējoties jāsniedz visas ziņas, kuņģus sabiedroto pārstāvji var pieprasīt par šādu bruņoto spēku skaitu, noņemšanu un novietošanu, neatkarīgi no tā, vai tie atrodas Vācijā vai ārpus tās;

b) pilnīga un sīka informācija var minām, mīnu laukiem un citiem sauszemes, jūras un gaisa satiksmes kavēkliem, kā arī par pastāvīšiem drošām ejām. Visām tādām ejām jābūt atklātām un skaidri apzīmētām; visas mīnas, mīnu lauki un citi bīstami kavēkli pēc iespējas jālikvidē, un visas navigācijas ierīces jāatjauno. Neapbruņots vācu militārais un civilais personāls ar nepieciešamu iekārtu jānorīko un jāizmanto augšā norādītajiem nolūkiem, kā arī mīnu novākšanai, mīnu lauku atminēšanai un citu kavēkļu likvidēšanai pēc sabiedroto pārstāvju norādījumiem.

8. Panta

Nedrīkst postīt, pārvietot, slēpt, nodot citam, nogremdēt vai bojāt kara spēka, jūras kara flotes, gaisa, kuģniecības, ostu, rūpniecības un citu līdzīgu inventāru un īpašumu, kā arī visus dokumentus un arhīvus, lai kur tie arī neatrastos, izņemot gadījumus, kad to norādīs sabiedroto pārstāvji.

9. Panta

Līdz sabiedroto pārstāvju kontroles nodibināšanai par visiem sakaru līdzekļiem, visiem telegrafa, telefona un radioiekārtām un citiem vadu un bekvadu sakariem sauszemē un uz ūdens, kuņģi pakļauti vācu kontrolei, jāpārtrauc pārraides, izņemot tās, kuņģas izdara uz sabiedroto pārstāvju rīkojumu.

10. Panta

Uz bruņotajiem spēkiem, kravām, kuģiem, lidmašīnām, militārām mantām un citu īpašumu, kas atrodas Vācijā vai pakļautas tās kontrolei, kalpo tai, vai ir tās rīcībā un kas pieder kurai katrai citai valstij, kas atrodas kara stāvoklī ar kādu sabiedroto lielvalsti, attiecas šīs deklarācijas un visu saskaņā ar to izdodamo proklamāciju, pavēju, rīkojumu un instrukciju nolikumi.

11. Panta

a) Galvenos nacistiskos līderus, kuņģus norādīs sabiedroto pārstāvji, un visas personas, kuņģus vārdus, dienesta pakāpi, dienesta stāvokli vai amatu laiku pa laikam sabiedroto pārstāvji uzrādīs sakārā ar to, ka viņus tur aizdomās militāru vai analogisku noziegumu pastrādāšanā, kūdīšanā vai attiecīgo pavēju izdošanā, apcietinās un nodos sabiedroto pārstāvjiem.

b) «a» punkta nolikumi attiecas uz katras Apvienoto Nāciju valsts kuņģu katru pilsoni, kuņģus apvaino noziegumā pret savu nacionālo likumu, un kuņģu vārdu, dienesta pakāpi, dienesta stāvokli vai amatu sabiedroto pārstāvji var norādīt kuņģi katrā laikā.

c) Vācijas varas orgāni un tauta izpildīs sabiedroto pārstāvju rīkojumu par tādu personu apcietināšanu un izdošanu.

12. Panta

Sabiedroto pārstāvji novietos bruņotos spēkus un civīlos orgānus kuņģi katrā vai visās Vācijas daļās pēc saviem ieskatiem.

13. Panta

a) Reālizējot Augtāko varu attiecībā uz Vāciju, kuņģus uzņemušās Padomju Sociālistisko Republiku Savienības, Apvienotās Karalistes un Amerikas Savienoto Valstu Valdības un Francijas Republikas Pagaidu Valdība, četras Sabiedrotās Valdības pieļaus tādu rīcību, ieskaitot pilnīgu Vācijas atbrūšanu un demilitārizāciju, kādu viņas uzskatīs par nepieciešamu nākamajam mieram un drošībai.

b) Sabiedroto pārstāvji uzspiedīs Vācijai papildu politiskas, finansiālas, militāras un citas prasības, kuņģas izriet no pilnīgās Vācijas sakāves. Sabiedroto pārstāvji vai personas, vai orgāni, kuri pienācīgā veidā pilnvaroti rīkoties, izdos proklamācijas, pavēles, rīkojumus un instrukcijas, lai izteiktu šīs papildu prasības un reālizētu citus šīs deklarācijas nolikumus. Visiem vācu varas orgāniem un vācu tautai bez ierunāmi jāizpilda visas sabiedroto pārstāvju prasības un pilnīgi jāievēro visas šīs proklamācijas, pavēles, rīkojumi un instrukcijas.

14. Panta

Šī deklarācija stājas spēkā tai dienā, kuņģa tani norādīta. Gadījumā, ja vācu varas orgāni vai tauta ātri un pilnīgi neizpildīs ar šo deklarāciju uzliktās saistības, sabiedroto pārstāvji rīkosies tā, kā viņi uzskatīs šādos apstākļos par vajadzīgu.

15. Panta

Šī deklarācija sastādīta krievu, angļu, franču un vācu valodā. Tikai krievu, angļu un franču teksti ir autentiski.

Padomju Sociālistisko Republiku Savienības Valdības pilnvarā:

Padomju okupācijas kara spēka Virspavēlnieks Vācijā,

Padomju Savienības Maršals G. K. ŽUKOVS

Amerikas Savienoto Valstu Valdības pilnvarā:

Armijas Ģenerālis D. EIZENHAUERS

Apvienotās Karalistes Valdības pilnvarā:

Feldmaršals B. L. MONTGOMERIJS

Francijas Republikas Pagaidu Valdības pilnvarā:

Ģenerālis DELATRS DE TASIŅJI

JĀŅA SUDRABKALNA RĪTU

rīko Rīgas mūzikas vidusskola 10. jūnijā plkst. 11 Valsts konservatorijas zālē. Referēs doc. R. Egle. Ar deklamācijām piedalīsies Liliņa Bērziņa un Alb. Mikelsons. Koncerta daļā pied. Filharmonijas koris dir. J. Ozoliņa vadībā, Liliņa Stolca (sopr.), Arv. Zilinskis un Vilma Cīrule (klav.). Pirmatskaņojumā A. Zilinska un J. Liciša komponētās solo dziesmas. Ieeja brīva.

NOSLĒDZIES REPERTUĀRA KONKURSA

—PIRMAIS POSMS—

Noslēdzies Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības un Komponistu Savienības rīkojamā Repertuāra konkursa pirmais posms (dziesmu tekstu konkurss). Zūrijas komisija 2. jūnija sēdē godalgojusi ar pirmo godalgu Jūlija Vanaga «Saulas dziesmu», ar otro godalgu Valda Luksa dziesmu «Jaunajam arājam» un Jāņa Grota dziesmu «Par dzīvi»; ar trešo godalgu — Valda Luksa dziesmu «Prieks», Meinharda Rudziņa — «Ziedošo cerību dziesmu» un Jūlija Vanaga «Zvejnieka dziesmu». Komponēšanai vēl ieteiktas arī citas dziesmas, kuņģu teksti saņemami Rakstnieku Savienībā.

KĀRLIS KRAULIŅŠ

ATZIŅAS, UZDEVUMI, PROBLĒMAS

PSRS Padomju Rakstnieku Savienības X plēnums, bez šaubām, būs izcilis notikums padomju literatūras dzīvē, jo tas rezumēja daudzās atziņas par līdz šim veikto darbu un izvirzīja jaunus uzdevumus turpmākajam darbam, līdz ar to izraisīja arī daudzās problēmas rakstniekiem, kas vīpēm jāatrisina radošā darbā, lai šos uzdevumus veiktu. Atzīmēšu no tām tikai dažas, kas visbiežāk atskanēja plēnumā un kas jāapzinās un par kurām jādomā ikvienam padomju rakstniekam.

Plēnums notika pēc lielās, vēsturiskās uzvaras pār vācu fašismu. Tas pacēla ne tikai visu plēnuma noskaņojumu, bet jaunā gaisma parādīja arī veikto darbu, tā nozīmi un turpmākos uzdevumus.

Padomju tauta kļuvis uzvarētāja tauta. Viņa uzvarējusi ne tikai militāri, bet arī morālpolitiski, arī ide-

problēmas, cilvēki, kas ievīlgo visu pasauli, tai jāienāda visas pasaules priekšā. Nevien pret vadošo krievu, bet arī pret visu pārējo PSRS tautu literatūrām jāizturas kā pret pasaules literatūrām.

Viss tas no padomju rakstnieka prasja, lai viņš savos darbos vēl monumentālākās līnijās parādītu uzvarētājus — padomju tautas, padomju cilvēkus, padomju idejas. Lielās cīņas beigšanās, laiks rakstniekiem visā dziļumā, visā vēsturiskās perspektīvas plašumā iepazīst šās vēstures vēl neredzētās cīņas varenumu un nozīmi, izprast arī visā dziļumā un kopšakarā cilvēku un tautu pāraugšanu varoņos.

Nekādās pliekanības, tukšuma vai salkanības nedrīkst būt padomju literatūrā. Padomju cilvēks jārada visā tā garīgajā daudzpusībā un bagātībā, ar visiem konfliktiem, sāpēm un mokām, visā cildenajā varenī-

ģimenes pavarda. Pāretests ir milzu daudz, cilvēks grib arī atpūtu, uz brīdi klusuma, malduma. Un te var ieviesties daudzās kļūdas, mīļpilniskie recidīvi. Jau tagad viena otra darbos sāk pavidēt apmierināšanās, sentimentāla saņošanās par pārdzīvoto «patvāri» utml. Tādēļ daudz uzbrukumu plēnumā vērsās pret Simonova lugu «Tā tas būs», kas par daudz rožaini, vulgāri tēlo mierīgās dzīves perspektīvas.

Karš gan beidzies, bet priekšā milzums darba, grūta, smaga darba, kas tāpat prasīs milzīgu morālās enerģijas koncentrāciju, jaunu virsības apliecinājumu no dienas dienā. Tāpēc literatūra nedrīkst kultivēt pašapmierinātības noskaņas, nedrīkst demobilizēt individu un tautu apziņu. Gluži otrādi — apziņa jāmobilizē jauniem uzdevumiem, jaunai cīņai par dzīves atjaunošanu un tūlāku celšanu.

Kaŗa sākumā, — aizrādīja Tichonovs u. c., — rakstnieki bija vairāk publicisti, notikumu aprakstītāji, tagad ar visu sparū jāiet dziļumā. Ne frazes, bet tēli jārod. Ne notikums, ne varoņdarbs ir galvenā literatūras tema, bet pats cilvēks — notikuma organizētājs, varoņdarba veicējs. Nodēklamētas frazes, kalni notikumu apraksti vaŗis nevienu neapmierina. Ir pienācis laiks dot arī plaša vēriena stāstus, romānus. Visā daudzveidībā jāparāda uzvarētāja padomju cilvēka iekšējā dzīve, tā augšana un izaugšana, tā nesatricināmā spēka avoti un idejiskais pārkums. Padomju literatūrai jātop vēl nopietnākai (bet ne drūmākai), ar savu dziļo cilvēcīguumu jātop par ikdienas nepieciešamību ikvienam padomju cilvēkam.

Cilvēks, kas sīvās cīņās nostāigājis no Staļingradas līdz Berlīnei, ir milzīgi audzis. Parādīt šo augšanu — viens no galveniem padomju literatūras uzdevumiem šodien. Bet te nedrīkst rīkoties ne pēc kādām šablona. Populārākās šablona, kā aizrādīja kazachu rakstnieks Padomju Savienības Varonis Majļiks Gabduļins, ir divas: vai nu varoni jau bērniņā rāda kā varoni, vai arī to rāda sašķeltu divās dzīvēs: pirms kara viņš bijis pavisam nevēlrojams, ikdienišķs, un tikai kara uguns pēkšņi kļuvis varonis. Ne viena ne otra minētā galējība nerāda cilvēka augšanu.

Ka viss vairums frontes un aizmugures varoņu vēl pārāk nabadzīgi un schēmatiski tēlots, aizrādīja daudzi runātāji, arī VLKJS CK sekretāre Mišakova. Tas sevišķi neapmierina jaunatni, kas visāsāk, visbiežāk sajūt literatūrā melus. Kāds institūta audzēknis raks-

tija: «Varbūt mēs esam sliktāki, bet katrā ziņā interesantāki nekā jūs aprakstāt». Sevišķi aktuālas jaunatnes vidū ir morālas problēmas.

No visām daudzajām plēnumā aizskartajām problēmām gribu vēl pakavēties pie vienas.

Kaŗa laikā auguši ne tikai padomju cilvēki, bet arī tautas, un ne tikai tautas, bet arī viņu literatūra. Tas izskanēja visu republiku pārstāvju runās. Tautas, kurām pirms 20 gadiem nav bijis pat savas rakstniecības, kaŗa laikā devušas ievērojamus literārus darbus. Tie jādara pietieami arī citām tautām, jo krievi, ukraiņi, uzbeki, gruziņi, baškīri, baltkrievi, latvieši, igauņi utt., cīnīdamies frontē blakus viens otram, kopā ledami uz dzīvību un nāvi, grib arī zināt sava cīņas biedra domas, jūtas, centienus. To vislabāk var parādīt šo tautu literatūra. Tāpēc tā jāturko visās padomju valodās, bet īs sevišķi krievu valodā, ko zina visur. Padomju literatūrai jātop par daudznozīmīgu literatūru šā vārda visdziļākajā nozīmē. Kā šo uzdevumu veikt — tas viens no grūtākajiem jautājumiem, jo trūkst labu valodu pratēju tulkotāju, bet šis uzdevums jāatrisina. To prasīja visi plēnuma delegāti.

Tālāk. Padomju tautas uzvarēšanas savas nelauzamās draudzības dēļ.

Šī lielā padomju tautu draudzība, ko tagad apbrīno un cildina visa pasaule, nav vēl pietiekami attēlota literatūrā. Arī tai jārod monumentāls un pilnasinīgs atveids.

Lai padomju rakstnieki veiktu visus lielos uzdevumus, kas veicami uzvarētājas tautas literatūrai, nepieciešama dziļa, nopietna, objektīva un modra kritika, kas palīdzētu augt, atbalstītu pozitīvo un nesaudzīgi apkarotu negatīvo, bremzējošo, uz vietas stāvošo. Bet tādas kritikas vēl īsti nav. Arī šī problēma jāatrisina pozitīvi.

Plēnumā diskutēja ļoti daudzās interesantas un svarīgas problēmas. Par tām būs jārunā arī Latvijas padomju rakstnieku saimē un plēnumā, jo arī Padomju Latvijas literatūra ir uzvarētājas tautas literatūra, un tai jāuzņemas visas tās pašas šā fakta konsekvences, kas krievu un citām brālīgo padomju tautu literatūrām.

Iešana dziļumā padomju idejās un padomju cilvēka garīgās dzīves attīlošanā gan kauju uguns, gan miera laika celtniecības apstākļos — tas galvenais uzdevums, galvenā problēma, ko ikvienam padomju rakstniekam diktē fakts, ka viņš ir uzvarētājas tautas rakstnieks, pasaules vadošās literatūras rakstnieks.

EMMA ANDERSONE

Vasaras rīta brīnums

Tik tagad es zinu, cik skaisti ir bērzi,
Kad vasaras rītā pār drūvām tie līkst,
Nu dzirda tiem pāri plūst dzimtenes elpa,
Nu saule un vēji tur šūpoties drīkst.

Nes lielceļi vasaras dzīvības smaržu,
Un zaļajā zemē ik velēna zied.
Nu dzimtene mana ir Padomju zeme,
Iet tauta un lepni par brīvību dzied.

Pār bērziem un drūvām deg sarkanais karogs,
Pār Latvijas zemi tas liesmo un mirdž;
Un Latvijas debesīs jauna stāv saule,
Ir dzimtene brīnums, un priekā deg sirds.

Tik tagad es zinu, cik skaisti ir bērzi,
Cik dzirdi aust Latvijas vasaras rīts,
Jo skaista ir Padomju dzimtenes dzīve,
Un mirdzošā lokā tās zaļums ir vīts.

jiski. Padomju idejas kļuvas uzvarētājas idejas. Uzvarējusi arī padomju literatūra ar savu dziļo reālismu un idejiskumu. Padomju literatūras kā uzvarētājas tautas literatūras nozīme vēsturiskās uzvaras izcīņā līdz ar to top vēl skaidrāk samana, iegūst vēl lielāku vērtību.

Uzvara, ko izcīnījusi galvenā kārtā padomju tauta, izcīnīta pagriezīnu visā pasaulē attīstībā. Padomju cilvēku cildina, apbrīno visā pasaulē. Arī padomju tautas literatūra, kā to atzīmēja daudzi runātāji, kļuvis nevien uzvarētāja literatūra, bet arī pasaules literatūra. Tā kļuvis par visautoritatīvāko literatūru pasaulē. Tai, runājot Sklovskas vārdiem, «jāstrīdās» ar visu pasauli, jārāda idejas,

bā, kas izpaužas uzvarētāja cīņā ar dzimtenes ienaidniekiem, ar neskaitāmām grūtībām un šķēršļiem. Padomju valsts uzvarējusi, padomju cilvēka morālais spēks, ko radījis un virzījis Leņina-Staļina partija, uzveicis visas pretvaras. Tas ir pamata fakts, pamata tonis arī padomju rakstnieka darbā, tāpēc padomju rakstniekam nav jābaidās no īstenības attēlošanas objektīvi, kaut arī šī īstenība atsevišķos mirkļos izskanētu pat traģiski. Tikai, kā aizrādīja Prokofjevs, Vera Inbere u. c., sāpes, ciešanas nedrīkst rādīt pasīvi, nevarīgi, rakstnieks nedrīkst ar tām tiksmīnāties, pozēt utml.

No salkanības, vulgārisma sevišķi jābaidās tagad, kad rakstnieki rādīs kaŗavīru atgriešanos mierīgā dzīvē, pie traktora un darbagaļa, pie

Par MASKAVAS teātriem

Maskavā ir komiteja, kas pārvalda Viskrievijas mākslas dzīvi. Šās komitejas vadītājs — b. Črapčenko. Tā kā viņš patlaban slims, to aizstāj Solodovnikovs, kas mums pazīstams no šās ziemas apciemojuma Rīgā. Viņam Rīga ļoti labā atmiņā. Viņš interesējas, ko esam paveikuši, kādi mūsu nākotnes nodomi. Ļoti interesējas par to, ko sagatavosim Padomju Latvijas 5 gadu svētkiem un Latvijas Dailes teātra 25 gadu jubilejai.

Kad biju ar mūsu valdības un partijas laipno gādību nokļuvis Maskavā, b. Solodovnikovs man deva padomu — skatīties visu, kas Maskavas teātros redzams un projām braucot atnākt pie viņa, pastāstīt vaļsirdīgi — kas patīcis, kas nepatīcis.

Un b. Meshetelli — Maskavas Dailes teātra direktors — ar savu māksliniecisko vadītāju izlemj, kādas lugas man būtu jāredz, lai iegūtu istu pārskatu par šā teātra darbu un būtību. Izraudzītās lugas ir kā stūrakmeņi, no kuriem top teātra celtnes. Visur milzīga pretimnāksana.

Pavisam Maskavā redzēju 18 teātra izrādes. Isā apskatā iespējams piekarties tikai dažām — manuprāt iezīmīgākajām.

Baleis «LOLA»

Staņislavskis izveidojis pavisam jaunu baleta veidu — Mūzikālo baleta teātri. Tas dibināts uz Staņislavska teātra principiem. Šim teātrim sava ēka — milzīga celtnē, aptver vesulu kvartālu. Fasādē dziļa nopietnība, iekomponētas kolonnas un arkādes. Sur tur izkaisīti balkoni veneciēšu garā — tie iesviesti ēkā kā rotājums. Teātra skatuve milzīga. Sētā lielas dekorāciju noliktavas. Skatītāju telpā viens balkons un ļoti plašs amfiteātris. Brīnišķs šai baleta teātri horizonts. Tas lielā lokā apņem visu skatuvi, tā ka sānu kulises kļūst nevajadzīgas un rodas iespaids, ka gaiss ietver visu telpu. Horizonts uzskrien augšā. Aparāti uzbur gaisu, gaismu, mākoņus, kalnus. Aizmugurē gaismas derorāciju efekti, aktieņu darbības telpā — būvētas dekorācijas. Uzbūvē dominē pamatdoma, kas visu luga laiku paliek. Šis princips mūsu teātri Skulmes radīts, tas mums pazīstams.

Baleta tema saistās ar Napoleonu Spānijā. Spāņu mūzika, ko sakārtojis krievu komponists. Darbība augoša, neatslābstoša kāpinājumā. Valda temps, ritms, asums, precizitāte. Darba sviērus nejut. Jaunība un svaigums. Kostimos bagātīga izdoma. Akrobatikas — kā vai cik!

Brīnišķais šai baleta teātri — visu darbības norisi saprot bez vārdiem. Mimika tik skaidra, ka dzird monologu, kaut vārdu nav. Staņislavska metode palīdzējusi radīt šādu brīnumu baleta teātri.

Lolas nāves deļa ir neaprakstāms moments. Viņai deļojot jākārdina, kaut pati tā zina, ka mirs. Skatītājs ārkārtīgi spilgti redz viņas uzdevumu, redz, ka zem smaida ir nāves nojauta. Baletā izraisīt tik istu pārdziļojumu — apbrīnojams sasniegums.

Akadēmiskā Mazaja teātri — OSTROVSKIS

Maskavā valda Ostrovskis. Lielais klasiķis tik pilns teātra mākslas vērtību, ko vēl šodien nav pārsņējis neviens drāmatīķis. Tautas sakāmvārdi, dzives gudrības, drāmatiskie sarežģījumi, uzbūves skaidrība — tā visiem teātriem joprojām neizmēlama viela.

Akadēmiskais Mazais teātris sniedz Ostrovski tik isti, ka vēl ko labāku grūti iedomāties. Uzbūves reālas, istas. Kostimi no istas drānas, labi nostrādāti. Aktieři ber vārdus kā koskādes. Milzu tempā, bet ļoti skaidri un saprotami. Apbrīnojama vecā aktrise Jablčkova. Kā viņa tur rokas, kā paņem rekviziti, kā nes kostimu! Apbrīnojama tradīcija! Forma meistariģa: zina, kur akcentēt, zina, kur «piespiest». Katrā lomā aktieris centies atrast ko savu, ko jaunu. Artistiski paņēmieni, reāli psiholoģiskais stils.

Maskavas Dailes teātris
«Puškina pēdējās dienas», autors Bulgakovs.
Maskavas Dailes teātris ir

JŪLIJS VANAGS

Zvejnieku dziesma

Selgā metu lielo vadu,
Murdu dzinu maliņā.
Drošu roku stūri vadu,
Mēness masta galiņā.

P i e d z i e d :

Pūtiet, vēji, pūtiet vēji, pilnu l buru,

Laiva vieglī dzelmei pāri slīd,
Kuriet kāpā, kuriet gaišu uganskuru,

Lai var tālu selgā samanīt.

Zvejas vīri — kaujas vīri,
Vācus cērtot biedrojās.

Dzimto krastu turam tīru,
Spētņi puva niedrājā.

Mares dēli diži zveji,

Diži lomi laivīnā,

Gudrā plekste peld pa leju,

Sikā viķe kaiviņām.

Pilna laiva sudrablašu,

Vidū zelta asariņš.

Velciet vadu aši, aši,

Būs bagāta vasariņ'.

Teksts iegūvis III godalgu reper- tuāru konkursā.

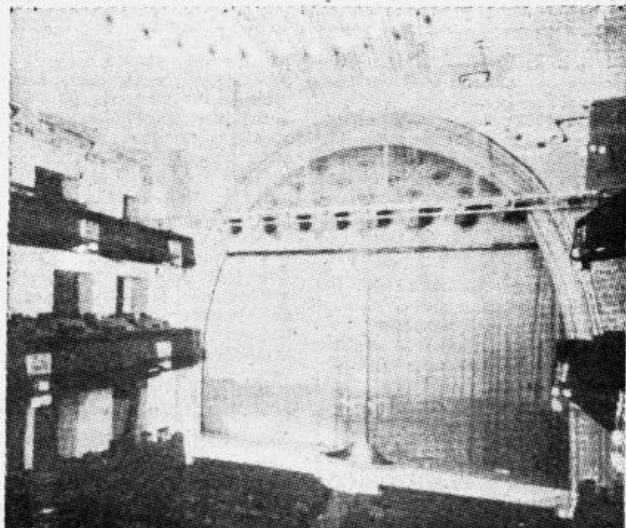
tāds pats kā pirms 40 gadiem. Viss šai ēkā tā kā senāk bijis. Kā mūzejiska vērtība. Izrāde noris aiz tīla. Gongā vairs nav. Zālē gaisma lēnām apdzies, ieinirst tumsā, pēc tam tīls iēni iegaismojas, un izrāde sākas. Luga rāda ainas no Puškina pēdējām dienām, bet Puškina pats nemaz uz skatuves neparādās. Visa luga rit reāli psiholoģiski padziļinātā spēlē. Milzīga ekspresīja.

Inscenējums sadalīts atsevišķos gabaliņos, ko izgaismo no tumsas. Kostimi, mēbeles, maskas — reālistiskas, istas. Dekorācijas uz tīla — tās iegaismojot, panāk dziļu telpas illūziju. Un tomēr lugā jūtama dziļa noskaņa un stilizācija. Aktieři netiek atsevišķi izgaismoti, lai netraucētu ainas kopējo noskaņu. Skaņas brīnišķi pieskaņotas. Mizanscēnas — režīna meistardarbs. Kad Puškina ievainotu nes mājās — viņu pašu neuznes, bet pārējā darbība rada tik istu iespaidu, it kā viņš būtu uzneests. Pūd mazs tīlpiņš pār Moiku, ap kuru grupējas laudis; laternas stabs, pie tā pakāpies students deklamē dzeju. Viss pūsgaismā, miglā — brīnišķa illūzija. Šai darbā apbrīnojami, ārkārtīgi interesanti režijas un inscenējuma paņēmieni. Kāpināta ekspresīja. Meistarīga runas māksla.

Staņislavska pēdējās iestādējums — «KARSTĀ SIRDS»
Pirmā plānā Staņislavskis izvirzījis d a r b i b u. Atverot aizkaru — kolosāls iespaids: milzīgas balķu būves. Stabs pa visu skatuves stūri. Varena senās ģerevņas māja. Tādi paši kā balķi arī cilvēki. Ieskurbušais iznāk naktskreklā. Rumā kā bazūne. Spēles iespēja tādos apstākļos neierobežota. Viss, ko

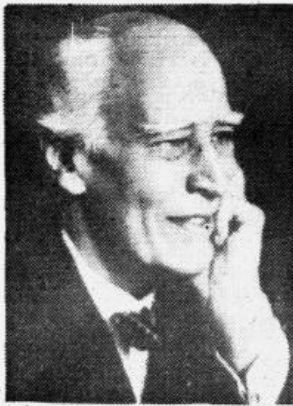
vien var teātra izradē sakāpināt, jau notiek pirmajā ainā. Liekas, vairs tālāk nav kur iet, liekas — nākošajās ainās jānāk atslābumam. Bet otrā ainā valda uzņēmējs Čhļinovs. Tas paņēmis liellaivu, nopircis kori, saģērbis koristus krievu bajāru ģērbos un brauc ar tiem no viena krasta uz otra. Sampanietis pludo. Kas atkal par spēles iespējām — teātris teātri! Ieskurbušais pusstundu darbojas skatītāju priekšā. Kustības — kā gumija, kā atspere. Kāda aktierim vajadzīga fantāzija, lai spēlējot piedzērušu cilvēku neapnīktu, lai tas būtu mākslinieciski. Skatītājs kā elektrizēts. Nākošajā ainā uzņēmējs aizved pie sevis mājās. Uz lielas platformas kolonnā būve — pakāje lauvās. Pie viņa krēsli, kas līdzīgs tronim, lācis, sniedz šampanieti. Kalpus kupcis saģērbis Ludviķa XVI tērpos. Vienu garu cilvēku ar visgarākajām ūsām nopircis sev par mūžīgo līdzī gājēju. Viņš dod jaunās idejas: Pirksim sev teātri — nolemj viņi. Beidzot paši saģērbjas un iet mežā baidīt zverus. Zirgs nāk uz skatuves. Zirgs ar degunu ieelj šampanieti. Spēle tāda, ka nevar to vārdā nosaukt. Situācijas — nebeidzams brīnumdarbs. Visi dell'arte paliek šā iestudējuma priekšā ēnā. Tipi asi. Runa varena. Vairāk cilvēks nevar safantazēt!

Un turpat pretī otrs veids — «TRIS MĀSAS» — Nemiroviča-Dančenko iestudētas. Brīnišķs smalkums, klusums, pārdzīvotuma dziļums, noskaņu burvība. Aktrise Tarasova sākumā sēd, nerunā pat nekā, bet tūdaļ atklājas visā kā cilvēks. Dialogi isti, smalki meistardarbi. Jūt visu, redz visu un saprot katru sīkāko dvēseles kustību. Nav neviena nepiecieidita mērķa. Nav momenta, kad varētu atpūsties. Ekspresījas pilns katrs uznāciens, katrs žests un vārds. Spēle pacelta, kāpināta, psiholoģiski padziļināta tiktāl, ka liekas sasniegta pilnība. Kolosāls iespaids. **Eduards Smiļģis**
(Nobeigums nākamajā numurā)

Maskavas Dailes teātra zāle.

Stanislavskis

Pag. nedēļā Rīgā ieradās Maskavas Dailes teātra delegācija (direktors-riņķotājs V. Meshetelli, nopelniem bagātais mākslas darbinieks P. Markovs un nopelniem bagātais artists V. Orlovs), lai uzņemtos šefību par LPSR Valsts Drāmas teātri.

Sefība nav tikai skanīgs vārds, tam ir arī dziļš un kon-

VĒSTURISKS NOTIKUMS LATVIJAS TEĀTRU DZĪVĒ

krēts saturs. Maskavas Dailes teātris uzņemas iepazīstināt ar sava darba metodēm, organizēt konsultācijas mākslinieciskās daiļrades jautājumos, palīdzēt iestudēt krievu klasiku lugas, organizēt latvju režisoru komandējumus uz Maskavas Dailes teātri, sniegt konsultācijas repertuāra jautājumos, palīdzēt sagatavot aktieru kadrus, apgādāt ar teātra literāturu un sniegt konsultācijas tehniskos jautājumos (trokšņu sistēmā, grimētāju un butaforu mākslā, apgaismes lietās utt.).

LPSR Valsts Drāmas teātris no savas puses apņemas iepazīstināt Maskavas Dailes teātra kolektīvu ar sava teātra attīstību un īpatnībām, sagatavot interesantāko literāturu un bibliografiskos materiālus Latvijas kultūras un mākslas jautājumos, kā arī savākt Maskavas Dailes teātrim labākos latviešu nacionālās drāmaturģijas darbus.

Sefības aktā pulcējās Drāmas teātra kolektīvs, Tautas Kom-

sāru Padomes, partijas, Mākslas lietu pārvaldes un visu pārējo Rīgas teātru pārstāvji. Visās runās uzsvēra izcilo Maskavas Dailes teātra meistarību un lielo nozīmi, kāda saistās ar šā teātra šefību. Nākt tuvākā saskarē ar Staņislavsku un Nemiroviča-Dančenko metodi vien ir nenovērtējams ieguvums latvju teātrim. Protams, tas uzliek arī lielus pienākumus, jo kam daudz dod, no tā arī daudz prasīs, bet latvju aktieŗi nekad nav bijušie darba.

V. Meshetelli vēl paplašināja šefības apjomu, uzsvērdams, ka Maskavas Dailes teātra kolektīvs grib palīdzēt visiem LPSR teātru darbiniekiem.

Viesi atveda līdzī arī pirmās veltes — teātra literāturu un nolasīja vēstuli, kurā parakstījuši tik slaveni aktieŗi, kā Moskvins, Kačalovs, Knopere — Cechova, Chmelovs.

Mūsu aktieŗi no savas puses apbalvoja viesus ar latviešu tradicionālo cimdņu pāri un beigās pasniedza adresi.

Nemirovičs-Dančenko

VERESAJEVA PIEMIŅAI

Septiņdesmit astoņu gadu vecumā miris Veresajevs (Vikentījs Vikentjevičs Smidovičs), ievērojams krievu reālisma pārstāvis, kas vienmēr bijis tuvu marksistu aprindām. Stāstā «Sērgas gaiss» (Povetrijē) autors piezīmē, ka stāsts izveidojies 1896. gada vasarā, kad Pēterburgā uzliesmoja audēju streiks, izņemdamas organizētas strādnieku kustības sākumus. Tautiņnieku (narodņiku) un marksistu strīdū Veresajevs šai stāstā nostājas pēdējo pusē, isto strādnieku vadoņu pusē. Jaunaine prasa vecajai paaudzei: «Kam jūs ticat? Dzīvē no rīt sen neredzēta pamata lausība, daudz kas krit un aiziet bojā, tā vietā rodas cits, izvirzās pilnīgi jauni uzdevumi. Un jūs stāvat šā chaosa priekšā, pazaudējuši pamatus kājam; jūs labprāt paturētu vecē, bet saprotat, ka tas neglābjami aiziet bojā; pret jauno jūs sajutat tikai neuzticību un naidu. Kur jums iezja? Visam jūs atbildāt tikai: nezinu». Jaunā paaudze droši atbild: «Mēs zinām!» Tā zina, pa kādu ceļu jāodas uz nākotni. So ceļu zināja arī Veresajevs, kas droši pievienojās Oktobra revolūcijas cīņtājiem. Viņa stāsti «Bez ceļa» (1894.), «Krustceļos» (1902.), «Uz dzīvi» (1908.), «Bez ceļa» (1922.) rāda inteliģences maldus un svārstības, cīņas un uzvaras. Veresajevs bija ārsts. «Kaŗā» (1908.) viņš attēloja savus drūmos novērojumus Japānas kaŗā, «Ārsta piezīmēs» vaj-sirdīgi, bez bailēm atsedza ārstu grūtā un atbildīgā darba tumšās puses. Stāstus Veresajevs rakstīja arī padomju laikā, notēlodams ar sevišķu mīlestību jaunos padomju ļaudis. Vairākus gadu desmitus Veresajevs ar neatslābstošu kaistību un rūpību pētījis Puškinu un seno grieķu dzejniekus, apbrīnojami iedziļinādams viņu pasaulē. Šai darbā radušās ievērojamas grāmatas par Puškinu un grieķu dzeju tulkojumi. 1942. gadā Veresajevam piesprieda par visu viņa mūža darbu, tāpat kā Serafimovičam, Staļina prēmiju. Vairāki Veresajeva darbi tulkti latviski. J. S.

Desmit dienas Maskavā

Es būtu uz pusi nabažāks, ja nebūtu redzējis Maskavu. Pēc šīs aksiomas vajadzētu nolikt spalvu cilvēkam, kas šai pilsētā, kurai priekšā varētu likt bezgala daudz dzejisku epitetu, pabijis tikai 10 dienas, jo nerodas attiecīgi vārdi, kas raksturotu pietiekami asi, pietiekami labi un pietiekami pārliecinoši, kas šai pasaules sirdī iedzītos.

Mēs esam vēsturē lasījuši par Potjomkina sādžām, mēs esam pasaulē — sevišķi nesenā pagātnē — redzējuši vairāk neista, erzaca, butaforiska nekā ista, un tāpēc, varbūt, sākumā ar zināmām aizdomām dzērām aeroporta restorānā auglīdēni — bet te tas ir īsts, no istām augļu sulām; cukurs, kurū dod pie tejas — ir cukurs; cigarete, kurū nopērkam «Metro» stacijā, ir no tabakas. Krievu cilvēks labāk no kaut kā atsakās nekā piemāna sevi ar kādu surogatu, nekā greznojas ar kādu «erzacu». Un Metro celts no ista dažādu notonējumu marmora, niķeļa, kalna kristalla, fajansa, un šis dārgais materiāls organizēts pociestai varenās, monumentālās formās. Lai pietiekami apskatītu «Metro» — šis nedaudz gados veidotās milzu pazemes pasaku pils — vajadzētu 10×10 dienas, un ir tad vēl nebūtu gana. Iecelotājs pilnīgi aizmirst, ka viņš atrodas nepieciešamības diktētajā satiksmes maģistrālē. Mākslas forma te tik organiski, tik vienreizēji pārvērtusi nepieciešamības formu, ka mums atliek tikai apbrīnot krievu celtnieku radītāju fantaziju. Pēdējās stacijas — liekas gandrīz vai pašas skaistākās — ja vispār salīdzinājums te ir vietā, jo katrai stacijai ir savs īpat-

nējs skaistums, celtas Tēvijas kaŗa gados.

Šie brīnišķie ļaudis, varenie krievu ļaudis! — viņi uzvarējuši tik drausmīgu cīņu, viņi veikuši tādu milzu darbus un tomēr saglabājuši tādu lielu gaismu sejas un sirdis, ne vēsts no uzpūtības, no neista lepnuma.

Maskavietis nīl daļo, un kā mīl! Un atkal mēs dabūjām pabrīnīties un jautāt: — vai tas var būt? — Tad ziniet! — Maskava laikam ir vienīgā vieta pasaulē, kur pie mūzeju, teātru, koncertu zāļu, izstāžu darvīm ļaudis pācietīgi stāv rindās, lai tikai uz brīdi būtu mākslinieciskās radiācijas līdzdalīniece;

VALDIS LUKSS

Prieks

Kaŗa kaŗu kalvēs kalti,
tumsas vārtus cirtām mēs.
Kaujā svešie pulki malti —
Atkal cilvēks dzīvot spēs.

Sodien aplukst kaŗa dūkas,
veģas vainas vājiem ciet —
tā kā ābeļziedu pūkas
mums nu teiksmas blakus let.

Celsim, celsim galvas augstāk,
arī tās, varbūt, mums zied.
Lejas saules elpa plaukstā,
zelta bite sirdī dzied.

Vēsim valā dziesmu pūru,
lai ik sētā redz un jūt,
kā mēs brīdām asins jūru,
kā mēs dzīvi gājām gūt.

Kaŗa kaŗu kalvēs kalti,
zinām, mūsu lepnais prieks
dzimtas puses celus baltus
preti saules klēpim lieks.

Teksts iegūvis III godaļu repertuāra konkursā.

lai paplašinātu, padarītu bagātāku savu dzīvi ar visu iauku un visu tautu dzīvi; lai uzskūtu sevi tās mūžīgi nemainīgās vērtības, ko radijuši krievu un visas cilvēces ģeniji savās laimīgākajās stundās. Un tas viss notiek bez kādām kļedzošām reklāmām, bez kādām agitētājam afišām. Jā, padomju cilvēks ir izaudzis pārējai pasaulē vairāku pēdu pāri galvai — māksla viņam ir dabiska nepieciešamība, gluži tāpat kā maize un gaiss. Un šie ļaudis prot vērtēt mākslu, prot saņemt to, ko viņiem sniedz. Jābrīnās, ar kādu aizrautību viņi dzīvo līdz aktiera tēlojumam uz skatuves, aplaudē ļabi veidotai frazei, tīrai spēlei; jā! pat dēko-rācijai — ja tā ir izdevusies, viņi neskopojas ar atzinību. Mākslinieki (zināms — tikai patiesi) te var būt laimīgi, jo viņu darbs te tiek pienācīgi vērtēts, milēts un cienīts.

Girls Vilks

Austrumu kultūru mūzeja atklāšana

25. maijā Maskavā no jauna atklāja Austrumu kultūru valsts mūzeju.

Mūzeja kolekcijās skaitās līdz 15.000 eksponātu, kas visi ne spēj iekļauties mūzeja zālēs. Tāpēc jaunajā ekspozīcijā ievietoti tikai visvērtīgākie darbi, kas visspilgtāk raksturo Austrumu māksliniecisko radiāšanu. Jaunā ekspozīcija sastāv no trim pamata nodaļām: Tālo Austrumu māksla, Tuvo un Vidējo Austrumu māksla un Padomju Austrumu māksla.

LEONS PAEGLE

1890. 10. VI. 1945.

Leona Paegles dzeja ir mūsu literatūras vētras putns. Lielu nākotnes spēku apstarota tā traucas pāri savam laikmetam, iet ciņā ar tā pretrunām un visu sevi velti mūsu dienai, velti strādnieku valstij. Tā ir revolūcionārā romantika metode, ar kuru viņš veido savas šķautnainās ciņas vārsmas.

Atskaitot pirmo padomju periodu Latvijā 1919. gadā, Leons Paegle visu savu mūžu nodzīvo kapitālistiskā iekārtā, bet savā sirdī viņš jau elpo Padomju Latvijas elpu. Lūk, kamdēļ Leons Paegle ar pilnu tiesību ierindojams latviešu padomju dzējnīku vidū.

Leona Paegles mākslinieka personībā ir divas ļoti raksturīgas līnijas, līnijas, kas piemīt tikai padomju ļaudīm un visiem patiesiem revolūcionāriem. Pirmkārt, ciņas gars, liels un neuzveicams, par uzvaru pilnīgi pārliecināts. Sāda gara nesēji bezbailīgi skatās nāvē, kad tas ir vajadzīgs, jo tam pāri viņš redz uzvaru.

Un otrkārt, — saulains prieks un sirsnīga intimitāte pret visu, kas gaiss un labs. Tamdēļ Leona Paegles darbos blakus ciņas dzejai, kas vienīgā savā spēkā tuvojas Raiga dzejai, atrodas jaunatnes, dabas un mīlas lirika.

Buržuāiskā Latvija smagi represēja Paegli, viņa mūža labākie gadi palet policijas vajājums un cietumos. Bet tas nespēj saliekt kvēlo revolūcijas romantiķi. «Cietumi nelīdz» — ir viņa atbilde kapitālistiskajai varmācību zemei. Sie vajājumi fiziski satrieca Leonu Paegli un iedzina viņu nelaikā nāvē. Bet viņa darbs palīdzēja tālākajai ciņā un palīdz mums vēl šodien — veidot pašiem savu dzīvi. Leona Paegles dzejoļi, kas ir viņa talanta stiprākā daļa, sakopot grāmatās: «Jauno vanagu sasaukšanās», «Spārni», «Karogi», «Cietumi nelīdz», un «Leons Paegle dzejoļi intīmi». Visa Leona Paegles kopotā dzeja, kas aptver šīs 5 grāmatas un arī

krājumos neievietotus darbus un uzmetumus, izdota VAPP apgādā 1945. g. vienā izdevumā «Dzeja».

Ar nedaudz mazākiem panākumiem Leons Paegle strādājis arī citās literatūras nozarēs. Viņam ir vairākas drāmas, kā: «Dievi un cilvēki», «Gadsimtu sejas», «Iela», «Panama», «Par un pret», «Āzis un maskas», «Kādas mazas meitaiņas piedziņojumi», «Nāves kalējs», «Devītais janvāris» un «Zemes sāls». Drāmās, bez jau minētajiem elementiem, kas sastopami viņa dzejā, konstatējami dažādi īpatnēji ietekmējumi, kā Verharna, krievu «Iefistu» u. c.

Leons Paegle atstājis arī vairākus prozas darbus: stāstus — «Darba bērni», «Pār sāpju sliekšni», romānus — «Kurš mani mīl?» («Gāju putni»), «Nāves cilpa» (nepabeigts).

Bez tam Leons Paegle parādīja sevi kā lielisku tulkotāju, priekšzīmīgi pārtulkojot vienu no visgrūtākajiem dzejas darbiem pasaulē — Al. Bloka poēmu «Divpadsmit», kā arī Bloka otro poēmu «Skiti» un Kvapilas bērnu lugu «Princesīte Pienenīte».

Dzejnieki, kas iet ar tautu — nemirst!

Arvids Grigulis

—ARCHITEKTU—
VASARAS EKSPEDICIJAS

PSRS Arhitektūras akadēmija šai vasarā norīko vairākas zinātniskās pētnieciskās ekspedīcijas.

Interesantas ekspedīcijas Padomju Savienības republikām organizē Arhitektūras, vēstures un teorijas institūta sektors. Grupa arhitektu ar arhitektūras zinātņu doktoru M. Iljinu priekšgalā izbrauks uz Armeniju. Ekspedīcija pētīs savdabīgos Armēnijas arhitektūras pieminekļus — XI—XIII gadsimta seno baznīcu priekšelpas. Sāda veida celtnes ir unikālas un tām nav analogijas pasaules arhitektūrā. Priekšelpām ir sabiedriskas celtnes raksturs, un tās savā konstrukcijā atspoguļo seno tautas mitekļu celtniecības papēmienus.

Arhitektūras vēstures sektora vecākais zinātniskais līdzstrādnieks A. Pribitkova un arhitektu-konstruktoru M. Tupolevs piedalīsies lielā mākslas pētīšanas darbā ekspedīcijā Surchan-Darjinskās apgabalā Turkmēnijas PSR. Šeit atrasti agrāk nepazīstamie senie arhitektūras pieminekļi, to kārtā virkne celtnu grieķu-budistu laikmetā, kas viss rada lielu zinātnisku interesi. Mākslas pētnieku ekspedīcija ar docentu B. Veimarnu priekšgalā izdarīs šo pieminekļu reģistrāciju, izmērošanu un fiksāciju.

Šai vasarā norisināsies arī levdarbi Lietuvas arhitektūras pieminekļu pētīšanā. PSRS tautu tēlniecības vēstures sektora līdzstrādnieks A. Harlamova izbrauks uz Lietuvas PSR pētniecības materiālu iegūšanai.

„VECMĀMIŅA“ VALSTS CEĻOJOSĀ TEĀTRĪ KURZEMĒ

Valsts Ceļojosā teātra reperuāram jābūt savdabīgākam nekā tas mūsu lielo skatuvju teātriem, kas savu iekārtu var pielaikt modernām prasībām, pagatavojot daudz un sarežģītas dekorācijas. Ceļojosam teātrim jāspējē grūtākos noteikumos un vienmēr jaunos, nepierastos apstākļos, pat pie vāja skatuvju iekārtojuma un apgaismojuma, ar vienkāršām, viegli līdzvedamām dekorācijām. Skiet, un tāda viedokļa Valsts Ceļojosais teātris savā reperuārajā uzņēmīs N. V. Karļeļskajas 3 cēlienu komēdiju «Vecmāmiņa», kurā visos trijos cēlienos iztiek ar vienām un tām pašām ne visai complicētām dekorācijām. Pašā komēdijā maz komisku sarežģījumu un situāciju.

No šī viedokļa komēdija neko nedod skatītājam. Viņa neko neierosina, neko nerāda patiesā apgaismojumā un arī neko nekritizē.

Lomām, izņemot vecmāmiņu Mariju Nikitiņu Malovu (tēlo aktiše Natālija Vitoliņa), arī nav ierādīts nekas raksturīgs, kas vēstītu plašākus vācienus. Par to vēl jārunā sevišķi tadē, ka ar šo komēdiju, pēc Kurzemes atbrīvošanas no okupantu verdzības, Valsts Ceļojosais teātris viesojās 4 gadus zem fašistu jūga smakušajā Tukumā, Ventspilī, Kuldīgā un Liepājā, kur daudzi cietumos izmociētie cilvēki bija gaidījuši skatīt Padomju valsts mākslas sasniegumus tieši no revolūcionārā un sociālistiskās celtniecības viedokļa.

To «Vecmāmiņa» neattaisnoja. Aktieru spēlē mākslinieciski izcēlās vecmāmiņas Marijas

Nikitiņas Malovas tēlotāja Natālija Vitoliņa, kurai komēdijā jāietur vajadzīgu mēra sajūta un taktis, lai neiekritu galējībās. Viņa to veica labi. Tēlojums izteiksmīgs, dziļi pārdomāts un reāls. Tas pats sakāms par aktiera Karļa Ozolkājas tēloto viņas jaunības draugu Alekseju Ivanoviču Siļovu — autorūpniecas meistarū. Pārējie aktieri izrāžu sākumā tūlī nevar iejusties ikreizējos jaunās skatuvju apstākļos, kas komēdijas spēles norisē ienes mazliet traucējošas pauzes — sevišķi pirmajā cēlienā. Karļa Freimaņa ārsta Semjona Semjonoviča Vakuļenko tēlojums histerisks, kāds nepiederās padomju zinātniekam. Tāda pat ir arhitekta Jelena Vasiļeva Malova — Zelmas Virsis tēlojumā. Arī komēdijā nedrīkst tūpus pārspīlēt un rādīt, kādi padomju dzīvē nav. Pārspīlē sevi arī Jānis Pabērzs, tēlojotams jauno astronomu Petju Svīrinu greizirdībā pret konservatorijs audzēkni Mariju, kuras lomu reāli tēlo Edīte Kristīna. Zelma Kevere mazajā žurnālistes Zojas Tonkikas lomā iejusties labi. Jāņa Vasarlauka skatuvies iekārta pieskaņota komēdijas izrādei. Režisors Vilis Seglīns un Voldemārs Ābrams komēdijas krievdomu raksturu pastripojuši nemītigā tējas dzeršanā. Tomēr tas fakts vien neko nepasaka un var nostādīt uz slidena ceļa.

Valsts Ceļojosam teātrim nopietni jāmeklē un jāvērtē provincē izrādāmās lugas. Teātrim jāsasniedz tāds stāvoklis, lai no tā ņemtu paraugu provincu teātri.

K. Fimbers

O. HENRI

Saj mēnesī •palet 35 gadi, kopš miris O. Henri (īstajā vārdā: Viljams Sidnejs Porters), kas ieguvis pasaules slavu kā amerikāņu īso stāstīņu (short stories) meistars. Viņš piedzima 1862. gadā, bija aptiekas mācekļis un ielas tirgonis, zelta meklētājs un kovbojs, aitu cirpējs un mednieks. Viņam bijusi arī izdevība novērot vilcienu zagļu un citu blēžu profesijas, viņš sēdējis cietumā un cietumā arī uzrakstījis savu pirmo stāstīņu, kam vēlāk sekoja līdz 300 citu. O. Henri bija nepārstā ražīgs: vienā pašā 1904. gadā viņš uzrakstījis 65 stāstus. 1905. gadā — 50. Viņš rakstīja aizgūtēm, piemēties kādā mazā Techasas pilsētīņā uz redakcijas galdā stūra, kā pie mums raksta reportāžu. Viņa valoda ir lakoniska, aprauta, dzīva, nepārstā sulīga, tajā daudz zargona, daudz vietējās īpatnības, ko var saprast tikai amerikāņi. Tulkojumā tā krietni vien zaudē, kļūst neizteiksmīgāka, pirmajā vietā izvirzās sīzets, kas arī gandrīz vienmēr ir oriģināls, asprātīgi tverts, ar negaidītu puanti beigās. Bet O.

Henri nav jāpārvērtē, nav nekādas vajadzības viņu nosaukt par amerikāņu Mopasanu vai amerikāņu Čehovu — tās ir pilnīgi nesavienojamas lietas, šiem rakstniekiem kopējs vienīgais tas, ka viņi rakstījuši īsus stāstīņus, ne vārāk. O. Henri pieminams kā savdabīgs, šķautnains amerikānis, kas nav vairāks no zemāko slāņu dzīves, rakstījis ar drošu salpu, paudis veselīgu optimismu, dzīvotīrieku, ciņas sparū. Viņa nav ne pilnās sentimentālisms, viņa nav godtībības ne pret miljonāriem, ne pret debeskrāpjiem. Viņa ir prēriju elpa, liels plašums, nelakota dzīves īstenība. Mūsdienū rakstnieks vēl šodien var no viņa šo to mācīties — kaut vai sīzeta meistarību, spēju raksturot vīdi un cilvēku kopiem līdzekļiem.

Latviešu valodā jau priekš gadiem piecpadsmit Valda Grēviņa tulkojumā iznāca O. Henri stāsti «Blīži un kovboji». 1941. gadā VAPP daļliteratūras apgādā bija paredzējis izdot jaunu stāstu krājumu, bet to aizkavēja karš. Tas iznāks šogad.

Valdis Grēviņš

Nilsa Grīnfelda opera

„RŪTA”

Jauna opera!

Vārds, kas vienmēr liek daudz ko gaidīt. No tīra mākslas viedokļa: vai šis problemātiskais, bieži noliegtais žanrs ar jauno darbu gūs pašpiņķinājumu savas eksistences attaisnošanai jeb klūs par jaunu argumentu noliedzēju mūtes? No vēsturiski sabiedriskā viedokļa: vai jaunais darbs rādīs, ka vecais žanrs no pompozās aristokrātu mākslas augstumiem ļaujās pietiekami labi pārcelties pavisam pretējā vidē — ar pretēju ideoloģiju? No nacionālā viedokļa: ko jaunā opera pievienos klāstīviem operu mākslas līdzinājiem sasniegumiem? No atskatnājamā viedokļa: kādas iespējas dos jaunā opera dziedoņiem solistiem, korim, orķestrim? Neuzskaitīsim nemaz visus gaidītājus ar visām viņu interesēm un prasībām. Pietiek jau minēto, lai redzētu, ka vajadzīga drosmē un apņēmībā — stāties pie jaunās operas radīšanas, zinot, cik daudz gaidu, dažādu un bieži pretēju, būs jāpāmierina.

Jauno operu apskatot, nepievienosimies tomēr tādiem gaidītājiem un prasītājiem, jo autors N. Grīnfelds «Cīņā» (123. nr. 26. V 45.) ir atklāti pastāstījis, kādi rimti nodomi bijuši libretistiem un komponistam, radot «Rūtu». Proti, nodibinoties 1942. g. pavasarī Latviešu valsts mākslas ansamblim, trūcis «latviska padomju mūzikas repertuāra, kas atbilstu Lielā Tēvijas kara dienu prasībām un izjūtām». Tātad autorus pie darba spiedusi dzīves izvirzītā vajadzība. Nav bijis nekādu iepriekšēju pretenciozu nodomu, — nav tiesības mums arī prasīt jauninājumus un pārsteigumus.

Ir jāpriecājas, ar kādu enerģiju padomju vara ķeras pie lietu kārtošā, kas atzītas par nepieciešamām. Opera bija vajadzīga, — tāpat jāuzraksta librets (kā latviešu komponisti vienmēr pēc tā prasījuši), jāatrod autori! Un atradās! Dzejnieki Fr. Rokpelnis un Jūli. Vanags devuši labu libretu operas viencēlienam. Atvēlots vācu okupācijas laiks Latvijā. Varētu, varbūt, aizrādīt pašā sākumā uz zināmu anachronismu saturā: liekas, tādu idillisku, patriarhālu muižu ar vecu īpašnieku un muižas ļaužu kopu, kādu rāda librets, vācu okupētajā Latvijā gan nebija. Saimniekoja visur hitlerieši, iebrocēji no Vācijas. Bet tas ir sīkums, kas netraucē pareizi uztvert tautas noskapojumu, pompozo sagaidāšanu un svinību rīkošanu varasvīriem ar tautas pārstāvju piespiedu piedalīšanos, sālsmaizņu pasaiģēšanu, dziesmu dziedāšanu utt. Partizānu uzturēšanās mežos un nepatiksmju sagādāšana varmā-

kām ir nenoliedzams fakts, tautas sazināšanās ar tiem, izpalīdzība, dumpīgi uzliesmojumi — tāpat. Sasprindzināta atmosfēra, baumu lidojums no mājas uz māju, no cilvēka uz cilvēku, slepeni rūgstošs, dumpīgs gars, dažu rokaiņu centība kungu priekšā — viss tas saskan ar patieso lietu stāvokli okupācijas laikā. Libretisti grūto uzdevumu — visu to attaisnot vienā cēlienā, ievērojot drāmatiski rītošā un kāpjot spriegumā, veikuši pavisam labi.

Var ticēt komponistam, kad tas saka: «Ar priecīgu atbildības sajūtu saņemtu uzdevumu komponēt mūziku šai operai». Maskavā atklāts jauns latviešu komponists, kam dāvā uzticību ar svarīgu uzdevumu kā operas komponēšanu. Tas ir Nils Grīnfelds. Padomju laudis drosmīgi: jaunais mūziķis grib būt dāvētās uzticības cienīgs! 1942. g. vasarā sākti «Rūta» 1943. g. 18. aprīlī parādās Maskavas Staņislavskas operas teātra skatuves ugunis. Un tagad, 26. maijā, skatījām viņu pirmoreiz Latvijas PSR Operas un baleta teātri Rīgā.

Studējot cauri «Rūtas» klavierizvilkumu un noklausoties pirmizrādi, radās iespaids, ka mūzikas autors ne mirkli nav ļāvis sev aizmirst, ka viņš komponē «dumpīgu» operu, kurā nedrīkst būt vietas vecām konvencijām, tehniskam gludumam, tradicionālai meistarībai, harmoniskai un melodiskai miermīlībai. Dumpīgu garu arī mūzikai! No visa var redzēt, ka autors nav vecs praktiķis. Rutina viņu nevar vadīt. Viņš dodas drosmīgi uz priekšu pa intūcijas norādītu stīgu. Tik daudz lielajā Maskavā studēt, spēlēt un dzirdēt radikāli modernas mūzikas! Tik spīgti iespaids no dižo krievu meistaru Musorgska, Čaikovska, Rimskā-Korskova operām! Jaunais autors kūsājis, dzirkstījis šais iespaids. Tagad — likt tikai tos lietā, jaunrades priekā šūpojoties skanīgajās atnūgās, šķirojot, kopojot tās, citas atmetot, citas pieņemot un piemērojot nodomiem! Vismazāk noderīga tramīgajam operas garam viņam liekas polifonija ar visām savām gudrībām un scholastiku. Akordu krāvumi, bilvējumi, klaidējumi — lūk, atbilstošākais mūzikas stils! Verdi vai Pučini itāliskajam melodiskumam te nav vietas. Skarbajām norisēm uz skatuves adekvātu atspulgu var rast tikai spīgtu harmoniju secībās. Akordu grubulainu grūdu visu vispirms! Dumpīgam nemiera garam nepatīk tonālītātes taisnā stīga; tam mīļi sāpu taki ar biežoku šķēršļiem, ar stāgnā-

ju briesmām. Komponists ar savām akordu tanku kolonnām brāžas nost no tonālītātes taisnās stigas, biežokņos un, briesmas nevērojot — pāri dumpbrājiem. Jā, taisni par tankiem gribas nosaukt Grīnfelda akordus to draudīgā smaguma un zināmās izolētības dēļ citam no cita. Izolētības, kas vienā ziņā ceļas tehniski rūpīgi «saka-bei» trūkstoš, otrā — akordiem no tonālītātes tālu sānceļos aizklistot. Jauneklīga ziņā pēc neparastības un oriģinālītātes ņem virsroku pār vecīgumam un prātīgumam pietāvošu apdomu un rutīnu. Vēl meklēt iepriekšēju aplēsi notiekošā lēciena (ne gājiena!) lielākam vai mazākam izdevīgumam: gan jau redzēs, kas pēc tam būs darāms! Eksplozīvi notikumi uz skatuves, eksplozīva mūzika tiem līdztekus. Skarba dzīves īstenība, kas lēcienam un grūdieniem, bet ne mierīgā tecējuma virzās sūrā nedienu gaitā uz priekšu, likusi autoram rast attiecīgu harmoniski iecerētu un realizētu mūziku, — rast drīzāk intuitīvi, zemapziņā, nekā apzīņojot un apsvērti.

Harmonisko raibumu un blīvumu dažviet nomaina klajāks fons, sevišķi tur, kur autors operē ar tautdziesmu motīviem. Tā opera sākas ar tautdziesmas motīvu korim a capella, un tas paliek par vadmotīvu arī tālākajā operas gaitā. Rūta dzied vācu kungiem priekšā pazīstamo «Ej, saulīte, drīz pie Dieva», un melodiju pavada tikai 2 akordi, mainīdamies viens ar otru. Tāpat tautas dejas pavadīta primitīvos akordos. Domāju, ka te autors varēja būt izšķērdīgāks harmoniju izklāstā, bet vislabāk tautai būtu pietāvējusī vijīgākā daudzbalssība. Līdz ar to esam pieskārušies arī latviskajam elementam operā. Tas nav ievērojams un raksturīgs, atskaitot pašas melodijas.

Vadmotīvisms operā tikko jāsauc. Labi uztverams ar Valdi saistītais motīvs, tāpat — ar Hazenkornu; arī korī vairāk reizi intonētais vadītājs tautdziesmas motīvs vienmēr panāk iecerēto iespaidu un stiprina attiecīgās situācijas jutību. Orķestris no motīviem nekāds režģis nepin un nekur ar tiem neoperē Vāgnera garā.

Vispār orķestra loma ir necilā, ritma pavadītāja loma. Proti, tā arī svarīga, sevišķi jāievēro atonālajos mūzikas posmos dziedājumu grūtības solistiem un korim. Tādās vietās, dziedoņus balstīdams, autors liek orķestrim spēlēt dziedājumu līdzī. Orķestrācija nepretencioza.

Sausu reitātīvu operā nav pavisami tie arvien vairāk vai

mazāk melodiski, liabi gaska-not mūzikas un runas tempiem un akcentiem. Būtu bijis vēlams šur tur izsargāties no garu nošu dziedāšanas ar isām vārdu zīlēm; tāpat deklamācijas skaidrībai šad tad kaitē pantmērā neuzsvērtu zīlju novietošana mūzikas akcentu vietās. No dziedājumiem, kam patstāvīgāks raksturs, atzīmējami vispirms Pētera dziedājums «Zied atkal liepas, bites san» — melodiskākais operā; tad Valža «Par Medni dzird» — masu dziesmas garā, melodiski izdevies, harmoniski — pastūrains; Rūtas dziedājums «Vai ļaudis tie, vai vilkači», diemžēl, grūti intonējams harmoniskās sarežģītības dēļ; Hazenkorna dziedājums «Par jaunu ceļas manu senču pils» — diatoniskāks, labi pieļaukots trulā, cietā, uzpūtīgā kunga sapņiem par iedomāto laimīgo nākotni.

«Rūtas» inscenējums mūsu operā uzticēts jaunajam režisoram Kārlim Liepam. Ar palāvību gribētos skatīties debitanta nākotnē. Liepam ir tas, kas operas režisoram vajadzīgs: mūzikāla un skatuviska izglītība. Domājams, ka arī vajadzīgās fantāzijas un drosmes nepietrūks augstam lidojumam. «Rūtas» inscenējumā vēl par parasto kārtošānu un disciplinēšanas darbu gan daudz vairāk neredzējām, tomēr arī te pavidēja pa oriģinālai niansei tautas skatos, kas iet pret ierasto rutīnu. Inscenējums, cik tas no jaunā režisora atkarīgs, jāatzīst par rūpīgi caurdomātu un labi sagatavotu. Viņa muzikālie paļīgi ar dirigentu L. Vīgneru priekšgalā (kožeistras R. Vanags) arī var būt ar savu darbu pilnīgi apmierināti. Vīgners turēja visu kolektīvu stingrās rokās. Jāatzīmē vēl skatuves gleznotāja Arnolda Vilkina dekorācijas un kostīmi, kas gaudīgi, neraugoties uz vienkāršību. Baletmeisters Arvids Ozoliņš bija rūpējies par patīkamu dejas iespaidumu. — Tituloma V. Krampe jauki dzied un pietiekami izceļ skaistās lauku meitenes varonīgumu. Ļoti veiksmīgi izdarīgo pusaudzi Valdi tēlo Irāida Jansone, viscaur dabiski zēnīga, spriega un teicama arī savos dziedājumos. O. Petrovskis ir dūšīgi uzsāks savu partizāna Pētera lomu, bet pēc tam ir kā sašķūks; ir patīkama tenora īpašnieks A. Jēkabsons maskā un stājā ļoti raksturīgs muižas īpašnieks Hazenkorns, labi absolvē arī savu lielāko dziedājumu. A. Daškova impoņē ar savu skaisto baritonu, ko, diemžēl, maz izdevības parādīt Vurma lomā. Ložu Luertu labi noraksturo P. Ābolka. Situācijām atbilstoši centās turēties mimisti un koristi. Pēdējais par slāvēt par tiru, neitektu dziedāšanu, kas «Rūta» nebūt nav viegls uzdevums.

Pirms operas izrādes orķestris L. Vīgnera vadībā spēlēja P. Čaikovska V simfoniju. Atskaņojums — atzinības vērts.

J. Graubiņš

VAPP grāmatu apgāds, Rīgā, 1945.

Plašajā Tautas rakstnieka Andreja Upiša romānu virknē «Zaļā zeme» apmēros pats lielākais (47 iespiedloksnes), sarakstīts Kstīnā pie Kirovas, kad Padomju Latvijā plosījās vācu okupācija. Rakstnieks to saskaņā ar savu nolūku nosaucis par kultūrvēsturisku, taču viscaur izviridamies no jebkādas kronikas vai tiešiem datiem. Aina tomēr skaidra. Romāns aptver pāris desmit gadu ilgstošu posmu latviešu zemniecības dzīvē pagājušā gadsimta beigu ceturksnī, pašā akūtākā pārejā no naurālsaimniecības uz kapatalistisko ražošanu. Zīmīgi vēl arī tas, ka autors plašo vielu ierobežojis ar viena neliela novada sadzīves attēlu, galvenos paveidienus sakoncentrējis pat tikai dažu sētu iejomā, tātad nekādi nepasvītrotot vēsturisko principu un vēstījumam dibenplānā nenostādāt kultūrvēsturisko fonu. Tāda pieceja mums pazīstama jau no agrākajiem Upiša episkajiem darbiem (sevišķi viņa Robežnieku serijs), kas visi saistās ar kādu raksturīgu laikmetisku pārvērtību latviešu sadzīvē. Tādā plāksnē gan idejiski, gan mākslinieciski katrs viņa darbs sabiedriski reālistisks un modina vislielāko interesi.

Andreja Upiša paša vārdiem runājot, viņa dziļākā interese vienmēr bijusi ielūkoties «tautas sociālās dzīves atvaros, ieraudzīt tur nesamierināmās šķiru pretšķības, nesavienojamās saimnieciskās intereses un pretējādas centienus» (autobiogrāfisku rakstu krājumā «Rīta cēliens»). Reālā īstenība laikmetu griežos saista viņa uzmanību, vērojot tās norisi cēloņu un seku sakarībā, pie kam bagātīgā pieredze sniegusi arvien

jaunu materiālu viņa rosīgajai apcerētāja un mākslinieka dialektikai. Patriarchālās zemnieku dzīves iziršana un jaunās paaudzes aiziešana pa jauniem atzinu ceļiem, zemnieciskās inteliģences ideoloģiskā svārstība, renegātisms, atraujoties no vecā celma, pilsonisko šķiru un progresīvās strādniecības izveidošanās — tāda Andreja Upiša darbu galvenā tematika, veidota gan viņa daudzajās novelēs, gan romānos, gan drāmās. Un visumā viņa veidoto raksturu un tipu galerija tik vispusīga, ka vārda pilnajā nozīmē saucama par īstenības atspoguļojumu.

Romānā «Zaļā zeme» Andrejs Upišs rāda dzīvi un tās itin kā nemanāmo pārvērtību viskdiēniskākajā plūdumā, pat nemeklēdams tās izpaušmu spilgtākajos momentos: biedrību sanāksmēs, lauku tirgos, krogos, baznīcā vai kapsētā — kas latviešu patriarchālismam un tā rakstniecībai tik zīmīgi. Tāpat Upiša stāstījums šai romānā nesašķeterējas meklētos notikumos, jaukos dabas aprakstos, folkloriskos nostāstos vai sociāletiskos prātojumos, kā tas vēsturiskā epikā parasts. Pats ikdieniskākais ciema darbdiēnas rūpju, raīžu pilnais gājums te ietverts tādos «pelēkās drāmas» metos, kur dažādo spēku cīņas neprasa straujas darbības dinamikas un īpašas sižetiskās kompozīcijas. Vienkāršos ikdienas epizodos norisinās grūtniecības un viņas kā mantīgās šķiras ideālu norieta sīkās sacensības cīņas savā starpā un ar muižu, kad visur jau iekšā spiežas naudas vara, mazpilsētas un lielpilsētas rūpniecība. Vairumam paliek neizprasta šāda dzīves pārvērtība, sevišķi tādiem, kas dziļi ieauguši idiliskākā topošās zemniecības pagātnē, kāds ir romānā ļoti vienpusīgi raksturotais priekšstrādnieks Upišu Mārtiņš, tāpat graudnieks Ošs. Viņi pakļautas valdītājas šķiras centieniem, kamēr sociālā diferenciācija tos nav izmetusi pilnīgi sēklī. Vienīgi darba jaunatnei un apzinīgākām strādniekam jau laikus pašķīras migla tais ceļos, kas viņiem liek saprast savas kārtas intereses turpat uz laukiem, vai aizvada viņus pilsētā briešotās 1905. gada revolūcijas priekšvakarā.

Sociālo raksturu, tipu un tēlu galerija «Zaļā zemē», kā jau aizvien Upiša romānos, ļoti bagātīga, smalki atspoguļojot sadzīves un psiholoģiskos pret-

status. Bargās īstenības likums veido un vada ļaudis, iejūgtus darbā no rīta līdz vakaram. Saimnieki, rentnieki, graudnieki, kalpi, amatnieki, iebūvieši, ierēdņi un šauru apstākļu pabērpi vai morāli pakļidūšie līdzgaitnieki parādās gan viņu sīkās savstarpīgās attieksmēs, gan pagasta sabiedrisko interešu sadursmēs. Bez lieka sentimenta Andrejs Upišs nolūkojas tautas rakstura negatīvajās īpašībās, kam arvien dziļāki sociāli cēloņi. Viņa simpatijas nekad nav piederējušas aizgrimstošajam, lai cik tas liktos noskaidrojies un viengabalīgs, bet gan topošajam jaunajam, zīmējot arī to bez liekas ideālizācijas. Tāpēc viņa tendence nesaudzīgi objektīva, idejiski progresīva un laikmetiski patiesa.

Andreja Upiša prozas māksla mums labi pazīstama jau no agrākajiem darbiem (sevišķi romānos «Jāņa Robežnieka nāve», «Smaidošā lapa», «Māsas Gertrūdes noslēpums», «Pirnā nakts», un novelēs «Metamorfozas», «Kailā dzīvība»). Stils tajos ieturēts pilnīgā saskaņā ar sadzīves un psiholoģisko kustību attēlu. Romānā «Zaļā zeme» rakstnieks šo reālās mākslas prasību padziļinājis līdz pēdējai konsekvencei — ietvert pelēkās ikdienas norisi divvienkāršākajā dzejiskā atveidā, niansēti smalkā īstenības raksturojumā ar visiem sīkumiem, kas vienaldzīgākam skatienam paslīd garām neievēroti, bet kuņos zīmīgi atmirdz ikdiēna kā dzīves dziļāko parādību un pretrunu vērpētes virspusē uzpeldējušos burbuliņos. Tādu vēstījumu milēja Stendāls. Klusināta ir katra stilistikās iztēles dinamika un metaforiskā gleznainība. Viss raksturīgākais konkrēti-zēts tautiskas sarunas valodai tuvā izteiksmē, bez lieka

pātos. Bagātīga priekšstatos un darbu dzīvajā aprakstā līdz pēdējam zīmīgākam sīkumam veclatviskajā sētā, šī valoda jau pati par sevi valdzina, pie kam laikmetiskai tipizācijai rakstnieks paturējis pat zīmīgākos barbarismus nevien dialogos, bet arī aprakstos. Tādā ziņā varam teikt, ka Andreja Upiša jaunais darbs viscaur pārliecina, jo labi izprastais latviešu sadzīves posms ietverts epopējiski mierīgā un smalkā attēlā.

R. Egle

Pāvils Vīlps

Mēs sveicam

Bij plavas un birztales ziedos
Un saule pār debesu sijām;
Mēs dzīvības vērtus vijām
Ar skaitāko ziedu vijām.

Un laimes un gaviņu mirzā
Bij klājusies pāri par sejām;
Cik viegli, cik viegli mēs dejām,
Kāds kvēlums bija ik dejā!

Tad naidnieka zvēriģi mākti
Pa dumbriem mēs klidām kā kūņi.
Grimst kuģis, zaudējot stūri,
Kad garām brauc klinšainam stūrim.

Tik sirdi vēl liesmainu glābām
Un dārgu to auklējām rokās;
Drīz beigties, drīz beigties šim mokām,
Ne grimt būs dzelmīgās mokās!

Mums verdzībā pagura dienas, —
Mēs jutām, ka naidnieks mūs vēro
Un acis tam jaunumā zvēro —
Vai labāk kļūt mežā par zvēru?

Mēs cietām un izmisām reizē
Un bēgām pa malām kurkuļām;
Tak gaišāku nākotni būrām
Uz sārtaim degošām būrām.

Pār laukiem, ko graudušas lodes,
Ko ugunis lukušas tirus,
Tad beidzot mēs redzējām vīrus,
Zem sojiem kam ligojās tirus.

No cīņas tie nāca, no skaudras,
Pie sevis tos nesauca veļi.
Bij baidmā tiem staigāti ceļi —
Nē! Varoņiem netiecās ceļi!

Nu uzvara gūta un slava —
Lai liksme un kvēlo ik sirdi;
Vairs vaimanām neplosīt dzirdi,
Ne zemi vairs asinīm dzirdi.

Un atkal esam mēs paši
Un jutām, kā debesis zilgo,
Kā jūra pēc plašuma ilgo
Reiz laužot verdzību ilgo.

Un atkal ar Staļinu dižo,
Mēs kopā ar Padomju saimi;
Gars lido mums brīvi, — nost zaimi!
Mēs sveicam sauli un laimi.